

حفاظت مشارکتی از
کرکس کوچک
جزیره قشم
www.vultures.ir

SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

کرکس کوچک

کرکس کوچک یکی از ۱۶ گونه‌ی کرکس دنیای قدیم و یکی از ۶ گونه‌ی کرکس‌های ایران است. این کرکس که به نام کرکس سفید هم شناخته شده است، گونه‌ی هدف این پروژه‌ی حفاظتی محسوب می‌گردد. کرکس کوچک یکی از گونه‌های آفروتروپیکال، پالئارکتیک و ایندومالای غربی است. یک مهاجر تابستانی که از شمال محدوده زیستی خود به سمت عرض‌های جنوبی پرواز می‌کند. کرکس کوچک در یک محدوده جغرافیایی بسیار گسترده، در سه قاره مختلف اروپا، آسیا و آفریقا دیده می‌شود. در مناطقی از جنوب اروپا از جمله یونان، فرانسه، ایتالیا، بلغارستان و اسپانیا که دامنه آن به خاورمیانه از جمله کشورهای ترکیه، سوریه، عراق و ایران گسترش می‌یابد. همچنین در مناطقی از آسیای میانه، پاکستان، هند و نپال و مناطقی از شمال آفریقا زندگی می‌کند که در بسیاری از کشورها از جمله مراکش، مصر، چاد، نیجر، سودان و اتیوپی نیز دیده می‌شود. جمعیت‌های کوچکی نیز در جنوب آفریقا در نامیبیا و آنگولا و همچنین در جزایر قناری و کپ ورد (Cape Verde) در اقیانوس اطلس و جزیره سوکوترا در اقیانوس هند زندگی می‌کنند.

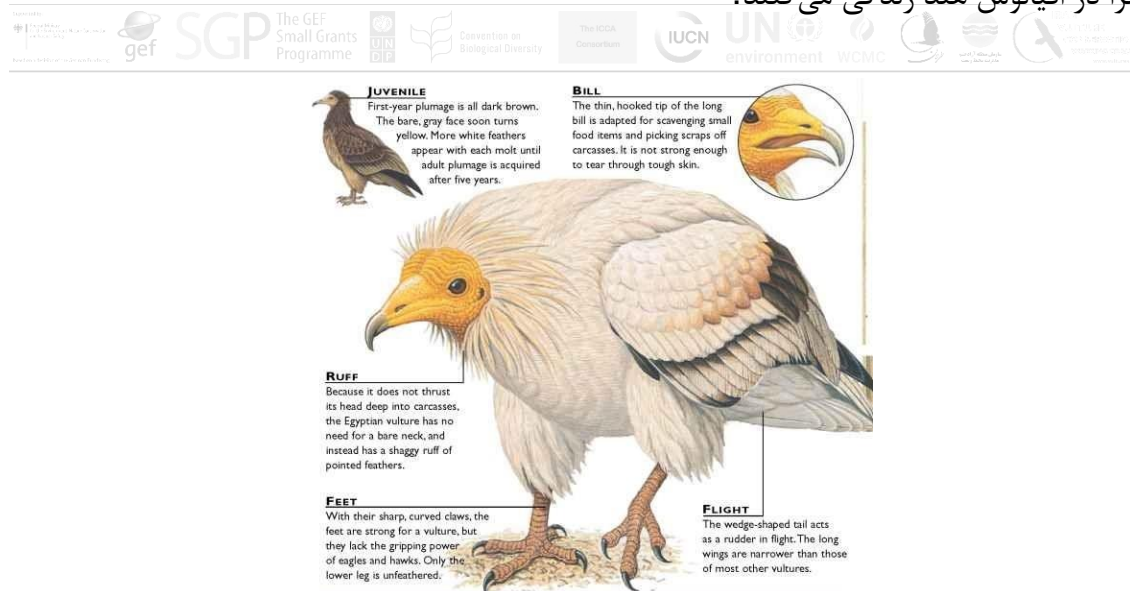

Photo by Jevgeni Fip on Unspash کرکس کوچک

ویژگی‌های ظاهری کرکس کوچک

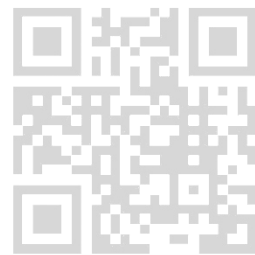
طول بدن ۶۰ تا ۷۰ سانتی‌متر و گستردگی بال‌ها ۱۵۰ تا ۱۸۰ سانتی‌متر است. دالی کوچک جنه با دم لوزی شکل و سفید، سر کوچک، منقار بلند و باریک و بال‌هایی بلند و گسترده است

نر و ماده هم‌شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ، یک‌دست سفید همراه با سایه‌ای از رنگ زرد یا قهوه‌ای مایل به خاکستری در سر، گردن، سینه، روتنه و پرهای شانه دیده می‌شود. شاه‌پرهای اولیه و ثانویه در سطح روی بال‌ها، سیاه و سفید و در سطح زیر، سیاه هستند که در تضاد با سفیدی زیر تنه به خوبی نمایان است.

صورت کرکس کوچک عربان و زردرنگ است. منقار این پرنده زرد با نوک سیاه است. اما رنگ پرنده نابالغ قهوه‌ای مایل به سیاه است، رو تنه‌ی آن قهوه‌ای روشن و پوست صورت عربان و منقار آن خاکستری است.

حفاظت مشارکتی از

COVID/2022/08(297)

کرکس مصری^۲

² <http://what-when-how.com/birds/egyptian-vulture-birds/>

ویژگی‌های زیستی کرکس کوچک

در مناطق باز نظیر استپ‌ها، دشت‌ها، سواحل شنی و همچنین رودخانه‌ها، تالاب‌هایی با پوشش گیاهی کم ارتفاع، خلیج‌ها، دره‌ها و کوه‌ها به سر می‌برند. این گونه به‌خوبی با حاشیه‌ی بیابان‌ها و کوهستان‌هایی که توسط مناطق بیابانی احاطه شده، سازگار شده است. اغلب به تنهایی یا همراه با جفت خود در حال پرواز هستند. از طرفی هنگام جستجوی غذا و یا زمان‌هایی که غذا فراوان باشد، در دسته‌های کوچک دیده می‌شوند. پروازی پرتحرک با بال‌زدن‌های قوی و نیز بال‌بازروی‌های متعدد دارند.

پرنده‌ای لاشه‌خوار است؛ اما از طعمه‌های زنده نظیر پستانداران کوچک، پرندگان، خزندگان به‌ویژه لاک‌پشت‌ها و حشرات هم تغذیه می‌کند. این پرنده از تخم پرندگان نیز تغذیه می‌کند و برای شکستن آن‌ها از سنگ استفاده می‌کند.^۳ به همین دلیل به کرکسی که می‌تواند از ابزار استفاده کند معروف است.^۴

از دیگر مواردی که در رژیم غذایی کرکس کوچک وجود دارد، مدفوع پستانداران است.^۵

کرکس کوچک
جزیره قشم
www.vultures.ir

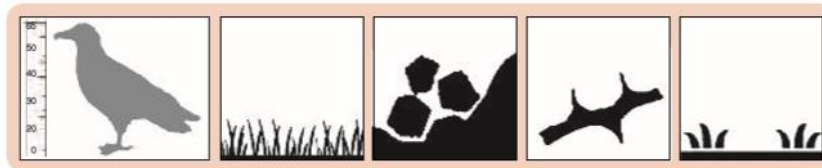
SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

Neophron percnopterus Egypian Vulture

کرکس مصری

ترکی: کیچیک قوزقون، کردی: سیسارکی میسری

ویژگی‌های زیستی کرکس کوچک^۳

³ اطلس پرندگان ایران- بخش 3

⁴ <https://4vultures.org/vultures/egyptian-vulture/>

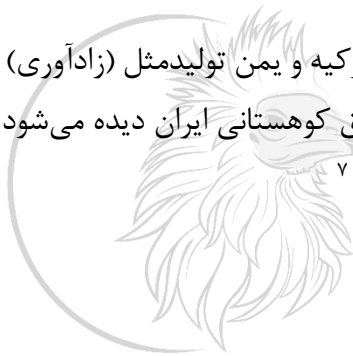
⁵ Multi-species Action Plan to Conserve (3).pdf- Page: 27

زادآوری کرکس کوچک

جوجه‌آوری از اواسط تا اواخر فروردین، به صورت منزوی و با تشکیل قلمرو و به ندرت با تشکیل کلنی‌های کوچک آغاز می‌شود. تک همسر است و معمولاً هر سال آشیانه‌ی سال قبلش را بازسازی و استفاده می‌کند.

آشیانه، توده‌ای از ساقه‌ها و شاخه‌هایی است که آن را در شکاف صخره‌ها، بیرون‌زدگی‌های سنگی و به ندرت روی ساختمان‌ها و یا درختان بنا می‌کند و درونش را با الیاف نرم گیاهی، پشم، پوست و یا تکه‌های پارچه می‌پوشاند. معمولاً دو، گاهی یک تا سه تخم نیمه بیضی کوتاه، سفید، نخودی یا مایل به قرمز، با خال‌ها و لکه‌های قهوه‌ای مایل به قرمز یا قرمز مایل به ارغوانی و به ابعاد ۵۰/۴ در ۶۶/۲ میلی‌متر می‌گذارد، تفریح تخم‌ها ۳۹ تا ۴۲ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. پرورش جوجه‌ها ۷۰ تا ۹۰ روز به طول می‌انجامد.^۶

این گونه در خاورمیانه و در کشورهای مصر، ایران، عمان، فلسطین، سوریه، ترکیه و یمن تولیدمثل (زادآوری) دارد. اغلب به صورت تابستان‌گذران، مهاجر عبوری و جوجه‌آور در بسیاری از مناطق کوهستانی ایران دیده می‌شود و در سواحل جنوبی کشور از بندر چارک تا مرز پاکستان زمستان‌گذرانی می‌کند.^۷

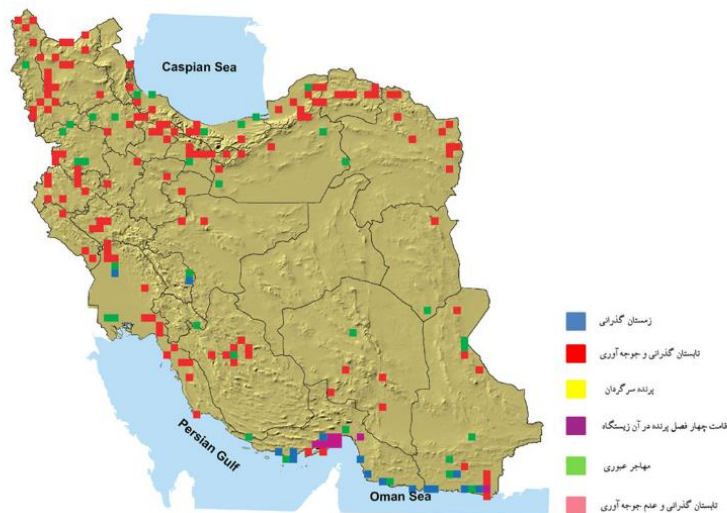
جزیره قشم
www.vultures.ir

۹۶۲/۱۲۸/۰۰۸-۶۹۱-۰۰۱-۰۰۱/۰۸(۲۹۷)

پراکنش در ایران

^۶ طلسم پرنندگان ایران- بخش ۳- ویژگی‌های زیستی کرکس کوچک

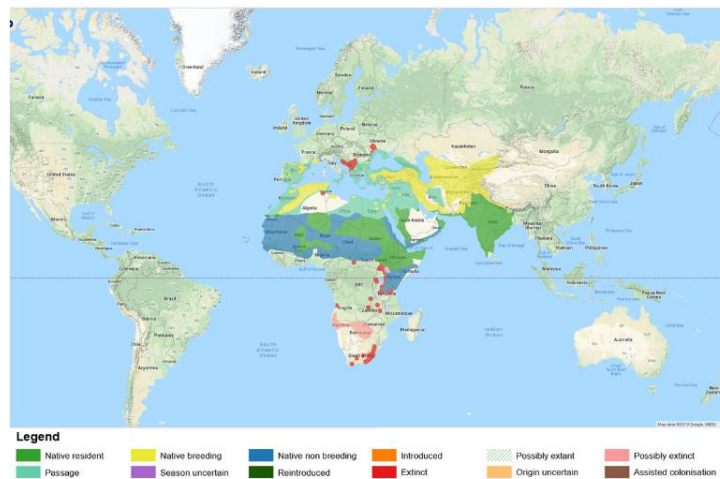
^۷ <https://www.vultures.ir/species/egyptian-vulture>

جمعیت و روند تغییرات

بیشترین جمعیت این پرنده در اروپا، در اسپانیا و بخشی از ترکیه است (هرکدام بین ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ جفت تخمین زده می‌شود). سایر کشورهای با جمعیت قابل توجه (۲۰۰ جفت) عبارت‌اند از: آذربایجان، فرانسه، گرجستان، ایران، عراق، قزاقستان، عمان، پرتغال، روسیه، ازبکستان و یمن. می‌توان از گزارش‌ها تخمین زد که جمعیت زادآور اروپا بین ۳۰۰۰ تا ۴۷۰۰ جفت هستند که برابر است با ۶۰۰۰ تا ۹۴۰۰ فرد بالغ. (Birdlife Internationap)^۸(۲۰۱۷)

از طرفی اروپا ۲۵ تا ۴۹ درصد از محدوده جهانی کرکس‌ها را تشکیل می‌دهد، بنابراین یک تخمین حدودی از جمعیت جهانی کرکس‌ها می‌توان داشت که حدود ۱۸۰۰۰ تا ۵۷۰۰۰ جفت که برابر با ۱۲۰۰۰ تا ۳۸۰۰۰ فرد بالغ را تشکیل می‌دهد. اگرچه اطلاعات بیشتری برای این اعداد مورد نیاز است.

جمعیت کرکس کوچک به‌طور کلی در سراسر محدوده پراکنش خود در حال کاهش است. در هند، در ده سال گذشته بیش از ۹۰ درصد کاهش یافته است. جمعیت کرکس کوچک اروپا طی سه نسل گذشته ۵۰ تا ۷۹ درصد کاهش یافته است و شواهدی از تلف شدن بالای نابالغ‌ها حین مهاجرت وجود دارد. جمعیت کرکس کوچک در خاورمیانه نیز کاهش بسیار زیادی داشته است. به‌عنوان مثال؛ طبق گزارشاتی که در سال ۲۰۲۰ انجام شده جمعیت کرکس کوچک در فلسطین اشغالی ۵۰ تا ۷۵ درصد کاهش داشته است.^۹

پراکنش جهانی کرکس کوچک^{۱۰}

^۸ <http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/egyptian-vulture-neophron-percnopterus/text>

^۹ <http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/egyptian-vulture-neophron-percnopterus/text>

^{۱۰} عکس از اطلس پرندگان ایران

کاهش جمعیت کرکس‌های کوچک بومی در آفریقا ۲۹ تا ۳۶ سال گذشته حدود ۹.۵ درصد در سال گزارش شده که برابر با کاهش ۹۱ درصدی در طول سه نسل است.

از طرفی در شمال آفریقا جمعیت مهاجر کرکس کوچک ۵۰ تا ۷۹ درصد کاهش پیدا کرده است. در نتیجه می‌توان گفت در سراسر آفریقا تعداد جمعیت کرکس‌های بومی از مهاجر بیشتر است و گزارشی از زادآوری این گونه دیده نمی‌شود.

به صورت خلاصه؛ نرخ کاهش جمعیت کرکس کوچک در بیش از ۳ نسل به شکل زیر است:

- اروپا: ۱۰ درصد
- بومی آفریقا: ۹۱ درصد
- شمال آفریقا: ۵۰ تا ۷۹ درصد
- هند: بیش از ۹۹ درصد

در نتیجه نرخ کاهش جمعیت این گونه در جهان حدود ۵۰ تا ۷۹ درصد است.^{۱۱} گزارش‌های تلخی از انقراض، یا توقف زادآوری این گونه کرکس در مناطقی از جهان دیده می‌شود که دلایل مختلفی دارد. از آنجایی که بسیاری از تهدیدهایی که باعث این کاهش جمعیت می‌شوند در دنیا ادامه دارند، احتمال زیادی وجود دارد که نرخ‌های کاهش در آینده همچنان به همین اندازه باشد.

حفاظت مشارکتی از
کرکس کوچک
جزیره قشم
www.vultures.ir

SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

گردآوری و تالیف: علیرضا هاشمی - آیدا کریمی

ویراستار علمی: آیدا کریمی

با تشکر از خانم مهسا هاشمی به جهت همکاری در گردآوری و تدوین متون

¹¹ <http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/egyptian-vulture-neophron-percnopterus/text>